

Transcriptie interview Hieronimus Adrianus (Ron) Koevoets, 7 mei 2019

Geboren op 28 januari 1938 te Leiden.

Inhoudsopgave:

Bladzijde 1	Jeugd en gezin
Bladzijde 3	Spaanse ruiters
Bladzijde 4 en 5	Werkzaamheden ouders
Bladzijde 6 t/m 8	School, kerkbezoek
Bladzijde 12	Oorlogstijd
Bladzijde 13	Verenigingsleven, zeeverkenners
Bladzijde 16	Thuis, winkels
Bladzijde 18	Ontmoeting echtgenote
Bladzijde 19	Sexuele voorlichting
Bladzijde 20	Diensttijd
Bladzijde 22	Studie

I-1: Meneer Koevoets, we hebben afgesproken dat we elkaar tutoyeren.

G: Ja, dat is prima.

I-1: Dus mijn eerste vraag is: waar en wanneer bent u geboren en hoe kwam u in Leiden terecht?

G: Goed, ik ben natuurlijk in Leiden geboren; ik weet niet of de bevalling thuis is of dan wel in het ziekenhuis. Ik dacht thuis in het Noordeinde. We hadden een ouderwetse dokter, dokter Kortmann, een hele bekende naam in Leiden. Uiterst rechts Rooms, maar dat doet er niet toe. Ja, of misschien ook wel. En mijn ouders die hadden een kapperszaak in het Noordeinde en die zijn daar begonnen, ik denk ongeveer in 1937 [al sinds 13-10-1934 had Pieter Hendrikus Koevoets de zaak van W. Vermeij overgenomen; voordien was hij leerling bij G. Tesselhof, Herenstraat 54], en mijn moeder [Gerardina Maria Starrenburg, geb. Stompwijk 9-12-1910] die kwam uit Zoeterwoude. Mijn grootvader die was visser, die hadden een visserijbedrijf [Hermanus Marie Starrenburg, visser, getrouwd met C.G. Gijbels]. En die viste op Meerburg, een stuk water vanaf Zoeterwoude naar Leidschendam. En aan de andere kant naar de Hoge Rijndijk. En ik kwam daar vaak; ik ben daar eigenlijk opgevoed omdat mijn ouders de zaak hadden, die hadden het heel erg druk. Die zaak, een dames- en herenkapsalon. Ze stonden met zes mensen, bij de heren drie en de dames drie. Er was altijd wel geld, maar om te zeggen: ze hadden geld, nee, ze hadden veel onkosten natuurlijk.

I-1: Welk nummer op het Noordeinde?

G: Noordeinde 6. Naderhand werd het Noordeinde 13, want toen kwam de Rotogravure, die grote drukkerij. En die gingen daar bouwen. Dat is een hele affaire geweest, want die gingen heien naast de zaak van mijn ouders en die stortte toen in. En toen hebben mijn, dat is waarschijnlijk met opzet gebeurd, en toen hebben mijn ouders hebben dus via mijn grootvader, die nogal bijdehand was, hebben zij iets aangespannen. Uiteindelijk is het allemaal goedgekomen. [Op 23-4-1938 was begonnen met de fundering van het door de Nederlandsche Rotogravure Maatschappij gesloopte Noordeinde 10. De belendende melksalon en lunchroom 'Juliana' van A.G. de Geest op nr. 8 stortte toen in gedeelten in. De daarnaast op nr. 6 staande kapsalon van P.H. Koevoets, eigendom van dhr. Vermey te Wassenaar, moest op bevel van de politie ontruimd worden. De heerenkapsalon werd geplaatst in het aangrenzende hoekpand nr. 4, de damessalon in de meubelwinkel aan de overkant van de straat. Na versteviging werd de zaak in Noordeinde 6 heropend op 15-7-1938] En toen zijn ze in de vijftiger jaren, '57, '58, naar de overkant gegaan. [de nieuwe zaak Noordeinde 13 werd geopend op 29-3-1955] Dat is de kant als je het Noordeinde binnenkomt, vanaf de Breestraat, de linkerkant. Op de hoek van de Sliksteeg. En de andere kant van de familie die kwamen uit Zeeland. Mijn grootvader had een smederij in Zierikzee, maar die waren katholiek. En mijn grootvader die had een vriend in Zierikzee; dat was een dominee. Dat werd daar niet gepikt. Een katholiek die een vriendschap had met een dominee. Ze zijn uiteindelijk via Zierikzee, Goes, in Rotterdam terechtgekomen. Er kwamen heel veel Zeeuwen gingen naar Rotterdam, want daar was werk, in de havens enzovoort. En mijn grootvader is uiteindelijk terechtgekomen in bij de NEM op de Herenstraat, Nederlandsche Elektrolasch Maatschappij, en daar was hij chef van de expeditie van de voorraad, omdat hij smid was enzovoort. Dus toen zijn ze hier terechtgekomen en hebben gewoond op de Hogewoerd [nr. 89]. En mijn ouders woonden in het Noordeinde. Daar heb ik ook de Tweede Wereldoorlog ook meegemaakt. Omdat wij dus in Noordeinde 6, de achterkant van ons huis, kon je kijken op de [Wittepoorts- of Morspoort]kazerne. En op het eind van de oorlog zaten daar mensen opgesloten [in de Doelenkazerne]. Met name vrouwen die met de Duitsers geheuld hadden, tussen aanhalingstekentjes, hoe je er ook over mag denken nu. Nu zijn er hele andere ideeën. Die vrouwen waren kaalgeschoren, dus in die tijd werden die natuurlijk moffenhoer genoemd. Hoewel dat misschien meisjes waren die heel onnozel waren en een keer met een Duitse soldaat meegegaan

waren. Maar dat is eigenlijk de afkomst. Ik heb op Zoeterwoude mijn hele jeugd doorgebracht. Ik had daar vriendjes, dat waren boerenjongens en dat was ontzettend leuk. Dan gingen we appels stelen en kruisbessen pikken in tuinen. Op een gegeven moment, ik had een vriendje, Jantje Poel [van der Poel] heette die. En hij is helaas vroeg overleden, hij had iets in zijn hoofd. Maar goed, Jantje Poel die zei op een gegeven moment tegen mij: "Ja, ik ben nu twaalf jaar en ik heb mijn communie gedaan en dan moet ik biechten. We kunnen geen appeltjes meer pikken; daar moeten we nu mee stoppen". Dus toen zijn we gestopt met het pikken van appeltjes bij de burens. Ontzettend leuke dingen zijn dat. Wat je natuurlijk ook had daar, dat gebouw staat er nog, van de Kruisheren. Paters Kruisheren. Dat is het klooster op de Vrouwenweg. Nu zitten er 120 studenten en ook kamerbewoners. En je ziet op laatst daarnaast waar de kapel stond heb je nog een rood-wit kruis van de paters Kruisheren. En als er nou ijs was op Meerburg dan waren die paters aan het schaatsen. Die schaatsten in vol ornaat. Dat was een heel charmant gezicht. En zondags gingen wij daar naar de kerk. En het mooiste vond ik altijd, vlak voor de Hoogmis, dan had je links die zijbeuken. Daar zaten die fraters, die studenten; het was een groot-seminarium, die zongen gregoriaans. Dat was schitterend! Dat was toch wel nostalgie over het gregoriaans lied.

I-1: U ging iedere zondag daar naar de kerk?

G: Ja, goed, en het mooiste, dat is denk ik 1948 [1950 kende een Witte Kerst], ik was een jaar of tien, heb je een hele strenge winter gehad. Toen was het Kerstnacht: er lag overal sneeuw en dan in de verte hoorde je die paarden aankomen van die boeren met sleeën. Die hadden belletjes en dan hoorde je tik, tik, tik. En die gingen naar de kerk, naar de paters Kruisheren. Er stonden altijd jongens bij de paarden, die moesten die paarden vasthouden. Die boeren zaten in de kerk, die hadden hard gewerkt. Die zaten altijd tijdens de preek te dutten. Maar het ging er niet om of ze nou geloofden in God of niet. Maar het ging er gewoon om: ze hoorden bij die club, dus je ging naar de kerk. Dat is een hele andere benadering dan tegenwoordig. Maar ik kom er nog weleens. Ik was er toevallig vorige week nog op de fiets en toen stond ik even te kijken. Kwam er een meisje naar buiten. "Dag meneer". "Dag ". Ik denk: een student. Ik zeg: "Woont u hier?" "Ja, ik woon hier". "Dan studeer je zeker in Leiden?" "Ja". "Wat studeer je?" "Criminologie". "Goh, wat leuk. En waar kom je vandaan?" "Uit de Achterhoek, uit Nijmegen". Ik zei: "Wist je dat dit een oud klooster was en dat de kapel?" "Dat wist ik helemaal niet". Dan denk ik weleens: ze weten niets van iets. Dan denk ik: zeker iemand die VWO heeft en dat gaat studeren, mag toch wel een klein beetje zeggen: wat is dit voor een gebouw, is het een museum geweest? Dat valt mij dan tegen. Maar goed, ik heb daar dus mijn hele jeugd doorgebracht en leuk gespeeld met die boerenjongens. Die hadden grote gezinnen daar en ik was de enige thuis, het was heel leuk. En dan had je de melkboer, die vader van dat vriendje van mij, die ging naar Leiden melk uitventen. En die kwam 's middags terug. Die ging naar de Herenstraat en al die straten. Kwam 's middags terug; het paard was moe. Dan werd het paard uitgespannen; dan mochten wij op het paard zitten. Dan liep het paard de Miening af naar Meerburg. Dan deden wij een hek open, dan moesten we gauw van het paard af en dan rende die het land in en dan ging hij liggen rollen. Dan had hij vrij.

I-2: Weet u de naam nog van die melkboer, die vader van..

G: Ja, Poel, ja, die heetten allemaal Poel. Je had dus drie families Poel. Je had dus Kees Poel, Leen Poel en nog één, Cor Poel. En die hadden ieder zeker 7, 8, 9 kinderen en dat was voor mij leuk om mee te spelen. Want in Leiden had ik wel kinderen om te spelen, maar op straat spelen op het Rapenburg...

I-1: Kon dat wel?

G: Ja, op het Rapenburg kon je wel gewoon spelen. Alleen in de oorlog mocht je vanaf 5 uur mocht je niet meer. Er stonden van die Spaanse ruiters en vanaf 5 uur was dat afgezet en dan was het spergebied. En dan bij ons om de hoek in de Rembrandtstraat daar had je natuurlijk de [Doelen]kazerne, wat naderhand de koksschool was; daar zag je altijd auto's met Duitse soldaten. En ik speelde daar op straat, ik was natuurlijk, ik was zeg maar in '45, laat ik zeggen dat ik 5, 6, 7; ze hadden Duitse soldaten.

I-1: Even naar je vader. Hoe kwam het dat hij voor het kappersvak koos?

G: Dat kwam...

I-1: Want zijn vader was smid.

G: Zijn vader was smid. Mijn vader kon goed leren, maar in Zeeland was er weinig. Toen hij in Goes woonde nog, toen had hij een baan in Veere bij een vliegtuigfabriek van Fokker. Want Fokker heeft in Veere gezeten. Dat wist ik niet. En op een gegeven moment stopte Veere daar en toen had hij geen baan meer. Nou, hij ging wel eens helpen bij ooms van hem die ook kappers waren en die woonden in Hansweert bij die Zeeuwse stromen [Westerschelde] en daar kwamen al die schepen. En daar moest hij helpen inzepen. Zo langzamerhand leerde hij dat vak. Toen is hij uiteindelijk via Rotterdam In Leiden terechtgekomen. En zo is hij kapper geworden. Maar mijn vader kon heel goed leren. In de bibliotheek thuis, wij hadden een grote bibliotheek, daar stond Dickens, Goethe, Schiller.

I-1: Ontwikkelde man.

G: Hij was heel ontwikkeld. Hield van muziek enzovoort. Alleen had hij nooit de kans gehad om te leren, want dat was niet zo.

I-1: Hij had geen middelbare school gedaan waarschijnlijk.

G: Nee, maar hij kon niet naar de middelbare school. Want ik zeg altijd: dat was alleen van de zoon van de pastoor en de dominee. Zo ging dat. Ik was in militaire dienst naderhand, dat was in Vught, toen was ik rekrut af, toen was er een aalmoezenier en mijn vader was op die dag daar ook als gast en hij sprak die aalmoezenier aan en dat bleek dus iemand uit Goes te zijn geweest. Die kwam uit een beter milieu, die was of voor priester gaan studeren, dat kostte niets natuurlijk enzovoort, en hij was kapper geworden. Dat heb ik ook nog onthouden, dat soort dingen.

I-1: Ja, dat maakte uit of je naar de middelbare school kon ja of nee.

G: Ja, het was zelfs zo erg: als je timmerman was, dan werd je zoon ook timmerman.

I-2: Ja, zo ging dat.

G: Zo ging dat. Ik heb weleens gelezen, er is een onderzoek geweest in de '70, '80 jaren, mensen in Nederland die in hoge posities terecht zijn gekomen, die kwamen in veel gevallen uit de middenstand. Omdat, in de middenstand werd hard gewerkt; niet zeuren, doorgaan. En die ouders vonden het mooi dat die kinderen een kans kregen. En daar is een heel wetenschappelijk onderzoek van geweest, enne, ik kan me daar iets bij voorstellen.

I-1: En die salon van je vader, was het druk? Er was zes man personeel. Mannen en vrouwen? Dames en heren?

G: Het was een dames/herensalon, dus mijn vader had twee bedienden en mijn moeder had dus de schoonzus die werkte en nog een meisje.

I-1: Want je moeder was ook kapster?

G: Ja, mijn moeder had gewerkt bij de firma Van Cleef in de Haarlemmerstraat. Dat was echt een Roomse firma.

I-1: Wat was dat voor firma?

G: Gordijnstoffen, kleding, goed, ondergoed, van alles, enzovoort. En die waren heel streng en gierig, heb ik altijd begrepen. Mijn moeder had een keer een fout gemaakt met, geloof ik, een strijkijzer. En toen werd er vijf of zes weken haar salaris ingehouden. Toen moest ze zes weken voor niks werken.

I-2: Wat erg!

G: Ze moest daar blijven, want er was niet zo gauw iets anders. En dat is ook zo iets. Bij die Van Cleef kwamen arme mensen uit de Janvossensteeg en uit die stegen daarachter. Die kregen dan van de Frincensius vereniging [St. Vincentius a Paulo] van de Hartebrugkerk kregen ze geld, maar dat moest besteed worden bij Van Cleef. En die Van Cleef zat weer in het kerkbestuur. Ik heb ook weleens gehoord, maar dat mag ik niet hardop zeggen, dat de dominee zei: "Hou jij ze dom, hou ik ze arm". [dominee tegen ondernemer: hou jij ze arm, hou ik ze dom]

I-1: Hoe kwam het dan dat je vader en moeder in staat waren om een kapsalon te beginnen? Dat vergt natuurlijk ook wel een kapitaaltje.

G: Nou, dat heb ik eigenlijk nooit gehoord. Daar hebben ze wel geld voor geleend.

I-1: En de klanten van de salon?

G: Er kwamen veel klanten van de overkant van de Rotogravuremaatschappij, die toevallig nu, die zitten in Deventer, Roto, daar is iets met faillissement. De Roto zat in Haarlem en die gaven de Margriet uit en de Libelle. Dat was een grote drukkerij, een grote offsetdrukkerij, diepdruk deden ze ook, en die hadden heel veel mensen. Aan de ander kant kwamen er veel militairen.

I-1: Mensen deden dat gewoon, tijdens werktijd gingen ze naar de kapper?

G: Ja, nee, niet tijdens, in de pauze. De zaak was open tot een uur of zes 's avonds. En er kwamen ook militairen van de kazerne, dus allerlei mogelijke rangen. En mensen van de universiteit. Mijn vader had een hele mooie leestafel. Daar lagen niet van die rotblaadjes zoals tegenwoordig bij de huisarts, zoals Story en Privé; trouwens, die had je niet. Daar lagen de Paris Match en de Stern. Duitse bladen. En die intellectuelen kwamen daar op af. En op woensdagmiddag, dan had mijn vader altijd kindermiddag; dan kwamen de kinderen. Woensdagmiddag voor de kinderen.

I-1: Dat was zwaar zeker wel, om die kinderen knippen?

G: Ja, maar dan had hij altijd grapjes. Als er dan kinderen binnenkwamen, dan zei die: "Doe je schoenen maar uit". En dan dacht dat kind: wat gek, wat gebeurt er nou? Dan deed dat kind zijn schoenen uit en dan kregen ze een snoepje. En die kinderen, die kenden die kapper, die waren gek op mijn vader. Want die maakte altijd dit soort geintjes. En dan had hij dus nooit kinderen die huilden. Want je hebt heel veel kinderen die huilen bij de kapper.

I-1: Heeft u nog anekdotes uit de kapsalon, waarvan u denkt, goh, dat is leuk om te vertellen?

G: Nou, het grappige was, er waren altijd mensen. Mijn vader kende natuurlijk veel mensen in de stad en de zaak sloot zeg maar om half zeven. Maar daar waren altijd lui, die kwamen om half zeven of vijf voor half zeven binnen.

I-1: Ken je me nog even knippen?

G: Juist. Terwijl die de hele dag de tijd hadden. Want hij wist dus wie dat waren en of ze werkten of niet werkten. Dan op een gegeven moment ging de bel nog, dan zei mijn vader: "Potverdomme, daar heb je die vent weer". En dan deed hij de deur open. "Dag, meneer Van Kooperen".

I-2: Heel netjes.

G: Ja, want dat moet. Want het zijn je klanten. Ze hebben dus heel veel dingen meegemaakt. Het leuke was, toen hij ... even kijken, ze zijn gestopt, uiteindelijk zijn ze gaan wonen in de Merenwijk, hadden ze een flat [Papiermolen 126]. Maar ze zijn gestopt in, ja, mijn vader was al in de 75; hij was van 1910, dus zeg maar 1985, 1987. Toen is hij gestopt en er was een afscheid [afscheidsreceptie 15-10-1979]. Toen hebben ze de zaak laten doodbloeden. Dat moest toen voor de belasting. Want die zaak was natuurlijk heel goedkoop gekocht en ze moesten zoveel betalen. Er was een receptie. Er kwamen allerlei mogelijke klanten. Maar er stonden ook drie hoogleraren van de Leidse universiteit en die hielden een toespraak. Ik weet nog heel goed, toen zei één van die profs, ik weet nog goed, dat was een priester, professor Bruin, en nog één, die zei: "U bent geen gewone kapper". Nee, mijn vader was ontwikkeld en toen kreeg hij alle symfonieën van Bruckner. Hij hield van muziek enzovoort en ja, dat had je zo.

I-2: Hij werd dus wel gewaardeerd?

G: En hij wist altijd de juiste toon te treffen. Mensen komen uit verschillende milieus. Dan moet je de juiste toon treffen.

I-1: En het gezin waar u vandaan kwam? Broers, zussen?

G: Nee, want ik ben enig kind, en mijn vrouw ook.

I-1: O.k. Dat was opmerkelijk in die tijd?

G: Ja, mijn moeder had iets geloof ik, die mocht geen kinderen meer krijgen. Er was zoiets. Dat vond ze heel erg.

I-2: Ze had er wel meer willen hebben, denkt u?

G: Ja, dat had ze graag gewild, maar dat kon niet.

I-1: En er was geen druk dat je de salon over zou nemen?

G: Nee, mijn vader zei: "Je mag doen wat je wil, maar doe wel je best". En een keer, toen dreigde ik op het gymnasium-2 te blijven zitten; is ook gebeurd. Ik ging naar vogels kijken, wat ik nu nog doe. En toen was ik met mijn vader een eindje aan het fietsen hier langs Leiderdorp langs de Touwfabriek. En waarschijnlijk deed hij dat met opzet. Op een gegeven moment was het een uur of vijf en toen ging de Touwfabriek uit. Er kwamen allemaal lui naar buiten in een overall met een trommeltje. Toen zei hij: "Wil je dat ook?" "Nee", zei ik, "dat wil ik helemaal niet". "Dan moet je je best doen".

I-1: Dat is een goede tactiek. Dat is wel leuk om een sprongetje te maken naar de schoolcarrière. Waar zat u op de lagere school?

G: Ja, dat is een leuk verhaal. Ik vind het een leuk verhaal. En dan kun je zien dat je toch van veel mensen afhankelijk bent. Ik zat op de lagere school; een hele goede onderwijzer vierde klas, vijfde klas ook nog. De onderwijzer van de vijfde klas was ook schipper bij de zeeverkeners. Ik ben lid van de zeeverkeners geweest en die leidde ook jongens op voor misdienaar. Dan moesten ze ook Latijn leren enzovoort. In de zesde klas was iemand die had alleen belangstelling, die onderwijzer, nu na afloop kan ik dat nu beter beoordelen dan toen. Er waren bepaalde jongens uit bepaalde milieus en

die werden voor in de klas gezet en die werden extra getraind voor de HBS; dan moesten ze een toelatingsexamen doen.

I-1: Daar zat je niet bij?

G: Daar zat ik niet bij. Want ik niet kan en dat heb ik nog steeds, ik heb een hekel aan problemen. Maar die sommen, ik heb een heel goed geheugen, maar die sommen van: een man gaat van A naar B in 15 kilometer per uur. En er is een slak die doet 2 kilometer per uur.

I-1: Van die redactiesommen.

G: Ja, goed. Maar herinner me ook nooit dat die onderwijzer, die hoofdonderwijzer, daar werd erg tegenop gekeken, die praatte nooit met je. Die anderen wel, maar deze niet. Dus moest ik, ja, waar moest mijn vader mij heen sturen? HBS, Gymnasium of Lyceum, dat ging helemaal niet. De Mulo misschien ook niet. Misschien Technische school. Toen werd ik getest op de Doezastraat. Waar vroeger het Stedelijk Gymnasium begonnen is. Dat was een Arbeidsbureau. Ik werd getest. Ik speelde altijd buiten. Nu nog, ik speel nog steeds veel buiten. Toen stonden er machientjes op tafel en die vent, die psycholoog, die draaide aan dat machientje. Nou, dat vond ik wel leuk. En toen gooide hij het uiteen. Moest ik het in elkaar zetten. Nou, dat had ik nooit gedaan. Goed. En toen moest ik testen doen met die vlekentesten. Daar heeft men nu afstand van genomen, van die vlekentesten.

I-1: Ik weet niet wat het is, maar...

G: Dan heb je dus twee pagina's met inktvlekken en dat is...

I-2: Een soort blindheidstest, of niet?

G: Nee, simultaan is dat. En daar zie je vogels in of vissen. Wat je dan ziet. Maar dat doen ze niet meer. En een heel gesprek.

I-1: Maar die lagere school. Hoe heette die lagere school?

G: Nou, was gewoon een katholieke school in de Ceciliastraat. Die school is er nog. En ernaast had je de Mariaschool, die voor meisjes. Dat was apart. Maar goed, ik ben getest. En wat was de uitkomst van de test? De uitkomst was: misschien bruggenwachter kan die worden. Niet bij de politie, want dan moet die teveel leren. Dus toen dacht mijn vader: nou, dan stuur ik hem maar naar de Mulo. Je had bij de Vrouwkerkhof, waar nu die ruïne is, was een katholieke Mulo. Nooit geweten?

I-1 en I-2: Nee, nooit geweten.

G: De katholieke Mulo. De muren die staan er nog en dat is oorspronkelijk is dat een klooster geweest, dacht ik [Vrouwenkerk].

I-1: Waar nu het Boerhaavemuseum is?

G: Ja, daarnaast. Waar die pizzeria is.

I-2: Ja, ik wilde net zeggen: er zit een Italiaan. Daar zie je die muur ook.

G: Daar ging ik heen, en ik voelde me daar toch niet zo op mijn gemak. Ik vond die onderwijzers, dat waren onderwijzers vaak met akte. Op de één of andere manier had ik het niet naar mijn zin. Ik had goede cijfers; zevens en achten had ik daar. Ik hoefde niets te doen, ik ging er fluitend doorheen. En toen was er een pater Franciscaan bij mijn vader in de zaak, want die kwamen ook in de zaak, van die Leonarduskerk, en die zei: "Joh, je moet je zoon naar de Mariënpoolstraat doen". Toen ging ik naar

de Mariënpoolstraat. Ben ik één keer blijven zitten en verder ben ik gaan studeren en binnen vijf jaar heb ik dat afgemaakt.

I-1: Dus je bent ook leerling geweest op de Mariënpoolstraat.

G: En ik ben dus eigenlijk een bekende laatbloeier. Die mensen heb je.

I-1: Hoe was de sfeer toen je leerling was in de Mariënpoolstraat, toen je daar binnenkwam?

G: Streng, het was wel streng. Die pater noemden ze, die was nogal dik, die kwam uit Limburg, die noemden ze de boeddha. Omdat die kort en dik was en korte haartjes. En die kende iedereen. Nou, ik ging naar de eerste klas, ik ging naar de tweede klas gymnasium. Ik ging veel naar de duinen vogels kijken en in de polders enzovoort. En eigenlijk had ik veel meer aan mijn huiswerk moeten doen. Ik deed niets aan mijn huiswerk. Ik had wel aardige cijfers, totdat ze zeiden: ja, je moet toch nog, ik heb ook nog wat bijlessen gehad, Latijn. Maar goed, in de kerk had je ook Latijn, omdat je links heb je Latijn en rechts. Ik heb twee jaar Latijn gehad en een jaar Grieks. En naderhand met mijn studie kwam dat heel goed van pas natuurlijk.

I-1: Maar je bent Duits gaan studeren. Dan is het handig om Latijn te hebben gehad, want Duits heeft dezelfde vervoegingen. En Latijnse grammatica in feite.

G: En de Latijnse grammatica in feite. De school was klein. Er waren 6, 700 leerlingen. Nu het dubbele. 1500, 1600 leerlingen in het gebouw. Iedereen kende iedereen. De paters, die woonden daarnaast in het klooster, dus als een leraar ziek was, was er altijd een vervanger. Je liep nooit op straat. Ik vond het wel een leuke tijd. Wat voor leerlingen zaten daar? Er zaten leerlingen uit Voorburg, Leidschendam, Den Haag. Er waren leerlingen die bij de jezuïeten [St. Willibrord, Katwijk aan den Rijn] eruit geschopt waren en die kwamen dan naar de Franciscanen. De Franciscanen waren wat opener enzovoort. En aan de andere kant had je natuurlijk leerlingen hier uit het lage land: Oud Ade, Hoogmade, Rijpwetering, Oude Wetering, Roelofarendsveen. We hadden leerlingen uit Alphen, Bodegraven, omdat Alphen had nog geen middelbare school. Had wel een christelijk lyceum, maar geen R.K. en Scala en zo. Dat was er toen nog niet. En naderhand mochten de leerlingen uit Bodegraven, die kwamen met de trein, die mochten altijd een kwartiertje later komen. Omdat anders die moeders te vroeg moesten opstaan. Dat was heel aardig van die paters. Dus die kwamen altijd later binnen. En die gingen dan later weg, maar dat was natuurlijk heel menselijk, heel aardig. En het was een beetje een warme sfeer. Ja, vind ik wel. Dat kwam natuurlijk dat er geen anonimiteit was. Iedereen kende iedereen.

I-1: Het Roomse karakter van de school, hoe uitte zich dat? Waren er missen?

G: Twee keer in de week moesten we naar de mis in de kapel. En dan werden er liederen gezongen. Daarna je boterham opeten in de kantine beneden. En daarna begonnen de lessen. Er waren ook godsdienstlessen. En het leuke was, in de vijfde klas, ja, toen waren we al achttien jaar, hadden we les van een pater Franciscaan. Een jong ventje, in mijn ogen nu, maar toen en dan kwam die binnen en dan zeiden wij: "God bestaat helemaal niet. Toe, begin er nou weer niet over". Ja, maar de drieëenheid, de vader en zoon en de heilige geest. En dan ging die tegen het plafond. Toen zei die op een gegeven moment en dat was heel leuk: "Ja, maar jullie hebben het toch niet helemaal door". "Oh!", zeiden wij. "Jullie zijn toch allemaal Leidenaars?" "Ja, dat zijn wij wel, maar die niet en die niet, die woont in Hoogmade". "Gaan jullie weleens kijken naar de optocht met drie oktober?" "Ja", zeiden wij. "Duurt dat lang", zei die, "voordat die optocht komt?" "Ja, je moet weleens een uur wachten; dan duurt het zo lang en dan vallen er gaten". Toen zei die: "Als je nou wat hoger staat, dan zie je hem in de verte al aankomen. Maar jullie zagen dat niet omdat jullie beneden staan. Zo is dat

ook met God. Want God staat boven aan die toren en die kijkt naar beneden en ziet alles. Jullie staan beneden; jullie zien dat niet". Filosofisch gezien is dat een hele leuke.

I-1: Een beetje Plato-achtig.

G: Ja, heel leuk. Nee, maar verder, je had ook een pater die heette Raymond van Sasse van Ysselt. Dat was een jonkheer. Het was een vogelaar. Die had een fotoclub en die ging met jongens naar Texel en de polder in om vogels te kijken.[jhr. Jan Lodewijk Jozef Maria van Sasse van Ysselt, geb. Schijndel 27-3-1916, frater bij de Orde der Minderbroeders, overl. Leiden 1-1-1995; pater Raymond]

I-1: Weleens mee geweest of niet?

G: Ja, een keertje, want ik was bij een andere club. Bij andere zeeverkenners, van de Hartbrugkerk en niet van de school. Maar die Raymond was niet echt een keurige pater, zoals die anderen. Hij is bijna een keer verzopen in Katwijk. In de Katwijkse duinen heb je natuurlijk die inwateringen [infiltratieplassen], die waterpartijen. Toen was die aan het fotograferen en toen is die weggezakt in de modder. Toen is die bijna verzopen. Dat heeft hij verteld. Toen kwam die terug in het klooster, toen liep die door het hele klooster met die modderpoten. Die andere paters vonden dat maar niks. Maar hij was wel jonkheer. Jonkheer [Van] Sasse van Ysselt. Naderhand is hij pastoor geworden in Woubrugge [benoemd in 1967 tot pastoor van Hoogmade-Woubrugge]. En daar ligt hij begraven. Het was een rijke familie, de Sasse van Ysselt. Hij heeft mij een keer verteld dat hij wilde het klooster in, maar die vader vond dat maar niks. Was jurist of notaris of zoiets. En die heeft een reis met hem gemaakt door heel Europa. Parijs, Wenen.

I-1: Waarschijnlijk voor de oorlog.

G: Ja, voor de oorlog. Operahuizen laten zien en het leven laten zien. Die vader dacht: dat ga jij nooit meer doen. Maar hij ging wel het klooster in. In bekende fotoatlassen staan nog bekende foto's van hem. Niet met de apparatuur van nu, dat was natuurlijk hele eenvoudige apparatuur. Nee, die paters deden toch veel werk. Er was er nog één, die heette pater Jesse. Een hele brave man, die gaf Latijn en Grieks. Een classicus. En die ging dan op de fiets de dorpen langs bij leerlingen om even met de ouders te praten en om ze aan te praten om het gymnasium af te maken. Heel betrokken. Maar aan de andere kant die zogenaamde misbruiken, waar ik dan nu over lees: op die school daar heb ik nooit last van gehad. Ik weet niet of er ooit iets gebeurd is, maar dat weet ik niet. Ik ken daar zoveel mensen. Er is misschien weleens iemand geweest die te dicht bij een meisje stond; naderhand kwamen er meisjes op school.

I-1: Wanneer werden de meisjes toegelaten?

G: In '57, '56, kwam er één meisje op school uit Noordwijk.

I-2: Eén meisje?

I-1: Ach, dat arme kind.

G: En dat meisje, tussen de middag zat ze apart haar boterhammetje op te eten. En die heette, dat weet ik nog, Gerda van der Werf. Ik heb laatst, twee jaar geleden was ik in een gezelschap gezeten, toen vertelde ik dat, toen zei iemand: "Ja, dat is een vriendin van mij". Maar dat is natuurlijk 1956, '57.

I-1: Ja, toch wel het hoogtepunt van het roomse leven hé, zal ik maar zeggen.

G: Ja. Wat ook wel leuk was, tenminste dat vind ik leuk. Het was wel een beetje streng, maar je wist waar je aan toe was. Maar dan had je weleens een draaiorgel in de straat; wat deden we dan? Dan huurden we zo'n draaiorgel en haalden we geld op bij iedereen, iedereen een dubbeltje. En dan kwam dat draaiorgel voor de school staan. Je had laat ik maar zeggen een tientje gekregen en dan zei je: "Je gaat voor de school staan en maar draaien". En dan ging natuurlijk iedereen voor de ramen en de lessen verstoord. Kijk, dat zijn leuke dingen. Op een gegeven moment ging die pater naar buiten en zei: "En nu is het afgelopen". Die had dat natuurlijk wel door, maar in feite was dat heel leuk.

I-1: Er waren wel goede herinneringen aan de school?

G: Ja, dat vind ik wel. Maar het merkwaardige dat tegenwoordig als er een diploma uitreiking is, dan krijg je toeters en bellen en toespraken. Iedereen wordt apart toegesproken. Toen was het zo: je was geslaagd. Wie niet geslaagd was, werd er van tevoren uitgehaald. Je ging de lerarenkamer in en dan zaten ze achter de tafel: alsjeblieft. Gefeliciteerd, de groeten.

I-1: Het geloofsleven. Jullie waren van huis uit katholiek. Waar werd er gekerkt en hoe ging dat in zijn werk?

G: We gingen naar de Hartebrugkerk, omdat de stad was natuurlijk opgedeeld in bepaalde parochies. Het Noordeinde viel nog onder de Hartebrugkerk. Hoewel, als je het Noordeinde uitliep naar de Haagweg had je de Leonarduskerk.

I-1: Ja, dat kleine kerkje bij de hoek.

G: Daar zaten ook pater Franciscanen. Daar ging mijn moeder vaak heen. Mijn moeder was echt heel gelovig Rooms; mijn vader was meer vierkant cultureel katholiek. Mijn vader was kritisch, die was belezen en die had de pest aan Rome en die wist van alles. Ik herinner me...

I-1: Uw moeder was meer devoot, met de rozenkrans?

G: Mijn moeder was heel devoot. Ik heb weleens gezegd: als mijn moeder in Duitsland geleefd zou hebben, zou ze alles geloofd hebben wat Hitler zei. Niet om Hitler, maar omdat ze dus altijd overheden en het gezag, heel gezagsgetrouw. Mijn vader was heel kritisch. Ja, die mensen... ja, het was natuurlijk zo: daar waren natuurlijk wel ontzettend aardige lui in zo 'n kerk. Die pastoors waren aardige lui; er waren ook arrogante lui. Die heb je ook bij de dokter en de melkboer enzovoort en de politie.

I-1: Het zijn maar mensen.

G: Het zijn maar mensen. Maar ik heb altijd als misdienaar leuke dingen meegemaakt. Tenminste, dat vind ik. Ja, op een gegeven moment word je misdienaar...

I-2: Hoe ben je daartoe gekomen? Werd je daarvoor gevraagd of vond je het leuk?

G: Nee, gevraagd. Op school, in de vijfde klas, die onderwijzer leidde ze op. Er werd gevraagd: "Wil je misschien misdienaar worden?" Nou, dat vind ik wel leuk en op dat altaar lopen en zo'n belletje, dat vond ik altijd wel leuk. Maar dan moest je dat allemaal uit je hoofd leren. Ik heb een zeer goed geheugen en ik kon dat heel goed. Dat begon altijd met, dan begon de priester met, wacht, even kijken hoor, Introibo ad altare Dei; Ik zal opgaan tot het altaar van God. Ad Deum, qui laetificat juventutem meam; De Heer, die mijn jeugd verblijdt. Dan moesten wij antwoorden. En zo ging dat door. Dan moest je met dat belletje en met het boek naar de andere kant enzovoort. En het wijn en het brood. En er waren natuurlijk priesters bij die, daar moest je veel wijn inschenken, en bij anderen

heel weinig, die hielden daar niet van. Maar daar waren ook, dat was heel leuk, er was ook altijd een mis om zeven uur...

I-1: Om zeven uur 's ochtends?

G: Ja, om zeven uur 's ochtends in de week, zeven uur, kwart voor acht een mis en om tien voor half negen. En dan zat die tent vol.

I-1: Elke werkdag?

G: Iedere werkdag. En de mis van toen voor half negen was de schoolmis. En de mis van kwart voor acht zag je altijd heel veel vrouwen vooraan zitten die een beetje, ja, vrouwen die hebben nogal de neiging om godsdienstwanen te ontwikkelen.

I-2: Niet alle vrouwen hé?

G: Nee, niet alle vrouwen. Maar er waren heel veel vrouwen die, dat viel me op als kind, die waren gek op de pastoor enzovoort, en dat soort dingen.

I-2: En moest je ook zingen?

G: We zongen, nee, je hoefde niet te zingen. Nee, ik ben wel met de school, heb ik weleens een keer op een koor gezeten, op een kerkkoor. De organist was van Duitse afkomst. Die heette Theelen of kwam uit Limburg, halve Duitsers. Dan stonden we op het altaar en dan zongen we een mis van Mozart of César [Franck?] van Nimmen? Dat weet ik niet meer. En dan waren er weleens een paar jongens vervelend en dan had je naast de organist van die knoppen die je uit kon trekken. En als je daar aan trok, dan zakte dat orgel in. En op een gegeven moment was die organist bezig en we zongen en één van die jongens die trekt aan die dingen en dat orgel. En die organist zegt: "Godverdomme". Tijdens de mis!

I-1: Tijdens de mis, dat was een doodzonde.

G: Ja. Dan heb ik ook nog een leuk verhaal, maar dat is zijdelings met de zeeverkenners, anders vergeet ik het.

I-1: Nou, we kunnen het parkeren bij de zeeverkenners, doen we straks. Laten we het eerst even over de missen: er waren drie missen. Elke dag, maar dat was in de tijd dat u op de lagere school zat.

G: Het viel mij wel op, hoe keek je daar als kind tegenaan. Je had zondags de hoogmis om kwart over tien en nog een mis om half twaalf, geloof ik. Maar het viel mij altijd al op dat bepaalde jongetjes die hoefden nooit de mis van zeven uur te doen. En dat waren jongetjes uit bepaalde middenstandsgezinnen op de Haarlemmerstraat, die dan ten aanzien stonden. Dat gevoel had ik als kind. Ik denk: die hoeft nooit, maar wij moesten wel. Ik vond het niet erg, maar bepaalde jongetjes die mochten de mis van half negen doen.

I-1: Maar ik kan me voorstellen dat je als puber 's ochtends in je bed ligt en je moeder zegt dan: "Je moet eruit om zeven uur om naar de kerk te gaan voor de mis." Dat je denkt: ik heb daar niet zo'n zin in.

G: Dat kan ik me voorstellen, maar bij ons thuis niet. Mijn moeder was nogal flink, wat dat betreft. We moesten gewoon aanpakken. Je gaat gewoon naar die mis. En dan liep je terug uit de Hartebrugkerk over de Boommarkt. En op de Boommarkt had je 'n groothandelaar van fruit enzovoort. Daar stonden aan de waterkant altijd vaten met zuurkool. En die vaten met zuurkool, die sisten. Daar zat gas in. En dan hoorde je: pssss. En het rare was, niemand van die straatjongens

gooide die vaten het water in. Die stonden daar. Er stond groente en fruit. Er zal weleens een appeltje gepikt zijn, maar er waren twee groothandels. En dan ging ik naar huis terug en dan ging ik naar school. De school in de Mariënpoolstraat. In de kerk gingen we weleens helpen. Dan moest er geld opgehaald worden, moesten we geld tellen. En dan zaten we achter het altaar; daar had je een zolder. En op die zolder moesten wij altijd geld tellen. Zoveel dubbeltjes, zoveel kwartjes, zoveel guldens. Ging altijd netjes; we pikten nooit wat. Op de grond had je houten planken met grote openingen en daar ging weleens een muntje tussen. Dus daartussen ligt allemaal kleingeld. Wat we ook nog weleens gedaan hebben met die misdienaars, dat vond ik wel leuk. Toen zijn we de toren ingegaan van de Hartebrugkerk met een rol wc-papier. En toen hebben we aan de bovenkant die rol wc-papier uitgerold in de Haarlemmerstraat. Dus al die mensen in de Haarlemmerstraat keken omhoog en er kwam wc-papier uit die toren. Toen kregen we wel op ons donder. Wat daalt er nou uit de hemel neer? En we hebben ook nog een keer, en dat is een beetje ondeugend...

I-1: Ja, vertel maar; kan nu wel.

I-2: Is verjaard.

G: Je had die pastorie. Het was een grote pastorie. Er woonden misschien wel zeven, acht paters. Ook paters die studeerden. En als je dan de trap opliep naar boven, dan had je de zolder. En op die zolder daar stonden allerlei heiligenbeelden, dingen die ze niet meer gebruikten, want die kerk was van achttien zoveel.

En dan had je ook de wc-pot van de wc, die stak uit. Dan gingen we erheen en dan kon je zien als een pater naar de wc ging. En wat deden wij dan? Dan kwam één of andere pater en dan drukten wij dat ding aan en dan ging dat ding lopen. Die pater keek dan omhoog, nou ja. En er was ook nog een keer, toen hadden we een beeld omgegooid; dat was dan een paus. En die kop van die paus rolde de trap af naar beneden, de gang in. En toen stond de huishoudster, die stond voor de keuken, die ziet die kop voorbij en gilt: "De paus!" Tenminste, zo heb ik dat in mijn gedachten. En dat vertelde ik niet thuis natuurlijk. Maar dat zijn toch wel leuke kwajongens; je maakte niks kapot. Er is iets gebeurd, maar is niet met moedwil kapot gemaakt en het was altijd wel leuk.

I-1: En wat deed de kerk voor de armen; heeft u daar nog herinneringen aan? Waren het de Franciscanen die daar over gingen?

G: Dat waren de Franciscanen. Die gingen de straten in achter de Haarlemmertrekvaart en achter de Haarlemmerstraat. Die deden veel goed werk; dat denk ik wel, ja. Het is wel zo dat in de kerk, vooraan had je banken, daar zat de middenstand, de gewone middenstand, dokters, ik zal de namen maar niet noemen. Ze hadden eigen plaatsen en die kostten zoveel per jaar. En helemaal achterin de kerk, dat heetten ook de armenbanken. En daar zaten de mensen die het niet konden betalen. Wat wel zo is, dat weet ik van pastoors, dat heb ik weleens gehoord, dat als de armen aan de pastorie kwamen dan kregen ze geld of ze kregen eten enzovoort. Die Franciscanen deden dat. In de Mariënpoolstraat bij de school kwamen 's middags altijd een paar zwervers, een stuk of vijf; van die paters kregen zij eten. Franciscanen die doen dat.

I-1: Je deelt het. Dat kennen we nu niet meer.

G: Nee, dat kennen we niet, maar dat was wel zo hoor. Hier in de buurt hebben ze veel goed gedaan, die Franciscanen.

I-1: En weet u nog hoe ze het in de oorlog hebben meegemaakt? Waren ze nog betrokken bij het verzet in de oorlog?

G: Dat weet ik niet, want toen waren wij in Zoeterwoude bij mijn grootouders. Dus mijn ouders en mijn vader.

I-1: Misschien is het wel goed om het sprongetje nu te maken. Hoe ging het in de oorlogstijd? Met jullie gezin? Er kwamen misschien wel Duitse soldaten om zich laten scheren in de salon. Uit de kazerne natuurlijk.

G: Dat is misschien wel een interessant puntje. Mijn vader kreeg in de oorlog nog een bediende, zo heette dat, een kappersbediende. Eerst was het woord knecht, toen bediende, en die had donker haar. En die stond altijd de Duitse soldaten en officieren te scheren en te knippen en hij keek altijd naar beneden, zijn hoofd naar beneden. Ik heb nooit een foto van die man gezien. Het was 1945 en de bevrijding is er en hij was weg. En wat blijkt: dat was een Joods iemand. Dus die heeft de hele oorlog, of twee jaar van de oorlog, heeft hij Duitse soldaten staan knippen of scheren.

I-1: Met een vervalst persoonsbewijs waarschijnlijk.

G: Mijn vader wist dat niet. En dat is maar goed ook, anders had hij... En ook nog wat aardigs van die oorlog, vind ik dus ook. Dan gingen grote auto's door het Noordeinde, met Duitse soldaten erin; dat vond je als kind heel interessant. En er ging één auto de Rembrandstraat in en er liepen jongens op de stoep. En die Duitse soldaten die gooiden brood naar die jongens. Van die grote broden. En die keken de andere kant uit en gooiden die broden. Dus er waren ook lui die ...

I-1: Er zaten ook goede tussen.

G: Die waren ook maar gestuurd, die konden er ook niets aan doen. En die zagen die kinderen die honger hadden en ja, dat heb ik onthouden. Wat ik ook onthouden heb, tenminste aan het eind van de oorlog, toen NSB'ers werden afgevoerd. Ik zat op het Kort Rapenburg te kijken, aan het eind van het Noordeinde, en er ging een auto voorbij. Daar stond een vent op, die was vastgebonden met kettingen, en een kale kop. Dat was of een SS'er of een NSB'er. Dat weet ik niet. Ik weet alleen dat ze naar Oud Poelgeest gingen en dat ze daar, in dat kasteel in Oud Poelgeest, zijn dus SS'ers en NSB'ers, hebben ze daar een tijdje vastgehouden. Er zijn ook lelijke dingen gebeurd, ook van de andere kant. De bekende wraak.

I-1: En waarschijnlijk ook uit de kazerne die vlakbij jullie huis was?

G: Ja, maar daar hebben voornamelijk vrouwen gezeten. Dus als je het Noordeinde ingaat vanuit de Breestraat rechts die [Wittepoorts]kazerne. Daar zaten die vrouwen. En ja, naderhand, merkwaardig, als kind vond je dat, het was zo.

I-1: Maar je kan de werkelijkheid ook nog niet bevatten als jongetje van zeven.

G: En je kan maar zoveel bevatten als je oud bent. Kijk net als die toren, nu kijk je anders. Zo heb ik een heel leuke opmerking van één van mij collega's, die zei altijd: "Wacht maar, zei mijn vader, zei hij dan. Als je op straat ziet dat de gezichten van de agenten eruit zien als jongetjes, dan word jij oud". Dat is ook zo. Je ziet die agenten en dan denk ik: wat een ventje, wat een broekkie.

I-1: O.k. Ik ga nog een sprongetje maken naar het verenigingsleven. Uw jeugd, u ging naar school, u had hobby's. Lid van de scouting.

G: Het woord scouting werd toen nog niet gebruikt. Dat was pas na de oorlog; het was Engels. Ik was acht jaar en toen kon ik naar de welpen. Je had dus welpen, landverkenners, zeeverkenners, gidsen, voortrekkers enzovoort. Dat was een katholieke organisatie. Dat viel ook onder die paters Franciscanen. Want die hadden dus naast de schouwburg het Antonius-clubhuis. Dat hadden ze

gekocht. Dan moet ik even die voorgeschiedenis vertellen. Dat clubhuis was een breifabriek. En er is een pater Romanus geweest, een pater Franciscaan, die heeft voor 1940 via een stroman heeft hij die breifabriek gekocht. Want niemand mocht weten dat dat een Roomse zou zijn.

I-1: Dat zou een schande zijn?

G: En toen hebben ze daar het Antonius-clubhuis, dat werd een patronaatsgebouw.

I-1: En als je met je neus voor de schouwburg staat, is het dan links of rechts?

G: Nee, als je van de Haarlemmerstraat afkomt op de Mare aan de linkerkant. Schuin tegenover de Marekerk.

I-2: Het is nu een hotel, geloof ik.

G: Ja, het is nu een hotel. Ik heb daar in het hoofdbestuur gezeten; we hebben het dus verkocht. Dat zal ik straks vertellen. Maar goed, ik ging naar de welpen, ik was acht jaar. Ik vond het helemaal niet leuk. Want ik was heel individualistisch, buitenspelen, rommelen.

I-2: Maar u zegt: "Ik vond het helemaal niet leuk". Moest u van u moeder?

G: Ja, mijn moeder zei: "Het is goed als je met andere kinderen in aanraking komt..."

I-1: Er waren geen broertjes of zusjes, dus hoppekee.

G: Ik speelde wel met die boerenjongens, maar op een gegeven moment vond ik het wel leuk. En toen ben ik dus op die welpen geweest, van mijn achtste tot ...

I-1: Wat deden jullie daar dan op die scouting?

G: Op zaterdagmiddag spelletjes doen. Er was een binnenplaatsje en in de stad. En we gingen één keer per jaar op kamp. Dan gingen we of naar Brabant of een keer naar de markt in Alkmaar. In Heiloo hebben we gekampeerd. De welpen mochten niet in tenten. Die waren altijd in huizen of clubgebouwen van andere. En de ouderen mochten dan wel in tenten. En was je twaalf jaar, dan kon je kiezen. Maar er waren ook zeeverkenners en dat vond ik veel leuker, met die boten. En landverkenner, met die hoeden en stokken, dat vond ik maar niks. Dus toen heb ik gekozen voor die zeeverkenners, vandaar die belangstelling voor zeilen en water. Ik speelde wel aan de waterkant altijd, speelde met bootjes en ik kon buiten zwemmen.

I-1: Maar die zeeverkenners, waar zaten die in Leiden?

G: Die zaten dus in de Hazewindsteeg. Dat is naast de schouwburg. En dan had je opzij naast de schouwburg de Zusters Carmelitessen. En toen ik daar was... Oh ja, in de oorlog, dat is heel interessant, toen had je veel buitenechtelijke kinderen. Kinderen uit de slechte buurt uit Amsterdam, die werden opgevangen door de zusters Carmelitessen. Die deden heel goed werk. Dat was een groot klooster hoor. Naderhand is dat een Volksuniversiteit geworden enzovoort. Gedeelte is bij de schouwburg gekomen. Maar wij zaten dus in die gebouwen; achter het Antoniusclubhuis had je wat clubgebouwen. Daar zaten welpen, zeeverkenners en landverkenners. En daar zat de Franciscus band; daar ben ik ook nog lid van geweest.

I-1: De Franciscus band, wat is dat dan?

G: Dat is een fanfare-orkest. Dat was van zeeverkenners en landverkenners. Het orkest bestaat nog.

I-2: En wat speelde u daar, wat voor instrument?

G: Ik speelde trompet. Ja, dat was heel leuk. En dan gingen we naar concours in Rotterdam en Den Haag. Dan moesten we meespelen en we moesten ook hier en daar...

I-1: Je zag nog eens wat van de wereld. En dat zeilen, hoe ging dat? Wat waren dat voor boten?

I-2: Van die stalen?

G: Nee, we hadden geen stalen; nou, dat was zo. We liepen wel in uniform, maar die schipper van ons, die wilde geen Lelievletten van Scouting Nederland. Nee, wij hadden onze eigen boten. We hadden van de Engelse Marine roeibootjes en we hadden twee kleine BM's en een grote BM. En we hadden een zeilsloep en een roeisloep en een kajuitzeiljacht. En die lagen op een gegeven moment, kwamen die terecht in Hoogmade. In Hoogmade bij de Does. Daar heb je een café bij de brug, de Kromme Does en als je daar de hoek om gaat, had je een boerderij van Tol. En op de één of andere manier lagen onze boten daar in het begin. En naderhand zijn we naar de Wijde Aa gegaan. Op de hoek van de Wijde Aa tegenover het witte bruggetje, en wat was het nou? Hoe kwamen we daar? Veel van die boeren van die dorpen, die gingen nooit biechten bij hun eigen pastoor. Die gingen biechten in Leiden bij de Hartebrugkerk. Anders kwam het te dichtbij. En die pater die was aalmoezenier bij de zeeverkenneren en die hoorde dat en die vroeg dan: "Zeg, hebben jullie nog ruimte voor onze boten?" Ja, dat kon allemaal; zo ging dat.

I-1: Zo is dat gekomen dat die Leidse zeeverkenneren op de Wijde Aa terecht kwamen. Door dat biechten.

G: We hebben toen dat uniform afgelegd. Want schipper zei toen: "We hoeven geen Lelievletten", en Scouting Nederland vond dat niet goed en toen die uniformen uit. Toen hebben ze er een zeilclub van gemaakt. Die club bestaat nog. Die heeft op de Wijde Aa een botenhuis en die leden zijn nu in de 40 allemaal. Van oorsprong viel dat dus onder het Antoniusclubhuis. Daar ben ik ook later in het bestuur geweest.

I-1: En hadden jullie dan ook jaarlijks van die zeilwedstrijden op de Kaag?

G: Nee, daar hebben we nooit aan meegedaan. We gingen wel altijd naar de Nieuwkoopse plassen. En we hadden daar in Nieuwkoop een landje bij een boer, dus achter de Noorderplas. Je hebt op de Noorderplas het restaurant Tijsterman, waar iedereen aan het water. En die mensen kennen mij ook; ik kom er al jaren. Wat wil nou het geval? Ook weer via een pater, die kende weer een meneer, en dat was meneer Kempers, die had een hele grote jachthaven en een botenbedrijf in Alphen en die kende weer iemand in Nieuwkoop; ik zal het wel even vragen. En zo kwamen wij terecht bij een familie Van Schie. Aan de overkant van de Noorderplas daar hadden ze weilanden. En daar mochten we één keer per jaar, daar stonden onze tenten. Maar we moesten, we gingen iedere ochtend naar de kerk in Nieuwkoop. En dan liepen we in uniform netjes door Nieuwkoop.

I-1: Dus als jullie vakantie week hadden, elke ochtend eerst naar de mis?

G: Ja, en je mocht je mond niet open doen. En na de mis kreeg je allemaal een krentenbol en het was verder in orde.

I-1: Dus je ging nuchter naar de mis?

G: Ja, maar het was vrij streng allemaal, maar je wist precies waar je aan toe was. Ze waren er gek op om daarnaar heen te gaan. Het was toen heel erg leuk. Naderhand kwam ik nog veel bij die familie. Nu is iedereen overleden daar. Er is nog wel een heel klein jachthaventje, is daar gekomen.

I-2: Mag ik nog heel even naar die trompet terug. U speelde in die periode trompet in die Big band, daarna niet meer?

G: Ik heb dat gedaan van mijn veertiende jaar tot mijn achttiende. En toen ik van de middelbare school af kwam, ging ik in militaire dienst. En toen niet meer. Die instrumenten, dat is wel interessant. Van de Duitsers was de jeugdbeweging verboden. En die instrumenten van de Franciscusband, die hadden ze al vóór 1940; die hebben ze verborgen onder het toneel van het Antoniusclubhuis. Die hebben daar de hele oorlog gelegen en toen in 1945 de bevrijding kwam, hebben ze dat weer tevoorschijn gehaald. En toen had die band weer instrumenten.

I-2: En die band bestaat nog steeds, zei u.

G: Ja, die is opgericht in 1945 en bestaat nog steeds. En die heet tegenwoordig FBL. Die speelt altijd met 3 oktober de Reveille en doet met de optocht mee.

I-2: En waar staat FBL voor?

G: Franciscus Band Leiden.

[Kleine pauze]

I-1: We hebben het over de zeeverkenners. Wat weten we nog meer daarvan?

G: Nou, het leuke was, dat we moesten die boten hadden die moesten we zelf onderhouden. En het was vaak zo dat die boten natuurlijk lek waren. En het aardige van die zeeverkenners was dat het waren jongens van verschillende afkomst. Er waren jongens die zaten op een technische school, toen ambachtsschool, dus die konden wat. Ik kon alleen maar schuren en lakken. De anderen waren timmerman of elektriciens. En er waren ook uit intellectuele milieus. Dus uit die club zijn een paar hoogleraren uit voortgekomen. Die hier nu in Leiden wonen.

Dus verschillende disciplines waren er en die boten konden we mooi onderhouden. En dan gingen we naar Oud Ade, want die schipper van ons kende daar weer de hoofdonderwijzer. En dan mochten we kamperen achter de kerk van Oud Ade. Dat was in die tijd ook iets heel bijzonders waarschijnlijk. Ik was een jaar of dertien, zeg maar 1951, 1952. En zo'n kamp moet natuurlijk keurig ingericht worden. Dus je had de kerk, daar had je het kerkhof en daarachter had je een plank en dan kon je op dat landje. Iedere ochtend moesten we naar de kerk natuurlijk. Die pastoor was in mijn ogen heel oud, misschien wel 30 jaar jonger dan ik nu, maar in mijn ogen was het een oudere man.

I-1: Er was daar nog een echte pastoor in Oud Ade?

G: Ja, hij was daar de pastoor. We hebben die tenten daar netjes neergezet en die bakken, zo heette dat, die afdeling. Je had de aalscholvers, de ijsvogels en die stonden netjes in het gelid als de pastoor kwam, want een katholiek kamp moet ingezegend worden. Je kan niet kamperen zonder wijwater, dat kan natuurlijk niet. Wat gebeurt er? We hebben alles netjes afgezet met witte paaltjes en witte draden. We staan daar netjes. Die pastoor komt aan met twee misdienaars en die pakt die wijwaterkwast en hij ziet die lijn niet. Hij valt in het gras en op het moment dat hij valt in dat gras zegt hij: Godverdomme! Met die kwast wijwater. Hij staat op, hij werd opgeholpen door de schipper, wij mochten niet lachen, en hij gaf nog een kwast naar links en naar rechts en was weg. Zo kwaad was ie. En dat is nou echt het rijke roomse leven. Maar goed, ik heb dat een keer verteld aan mensen in Woubrugge die heel gereformeerd waren; die konden daar niet om lachen. Ja kijk, daar moet je om kunnen lachen. Die pastoor is gewoon een mens en die lag ten toon in dat gras: wat moet ik hier, en goed, nou ja. [] En dan misschien 's middags was hij misschien net een dutje aan het doen en moest hij daarheen in vol ornaat. Zo moet je dat zien. Je kon dus varen, voor de kerk van Oud Ade

heb je een sloot, dan kan je varen naar Rijpwetering en dan kom je op de Koppoel, waar nu de Vergulde Vos is.

I-1: Ja, waar je lekker kan eten en waar het altijd druk is. Dan gaan we nog even terug naar het Noordeinde. Wat voor herinneringen heeft u nog aan uw huis? Hoe ging dat bij jullie thuis, hadden jullie een dienstmeisje of dienstbode?

G: Ja, die hadden wij. Wij hadden een dienstbode en dat was de zus van mijn moeder. De jongste zus, en die kwam bij ons werken. Die woonde op Zoeterwoude en die heeft een paar jaar bij ons gewerkt, en daarna hadden we een dienstbode. Een beetje, ik geloof een Indisch meisje. We hebben wel 'n paar keer een dienstbode gehad. We hebben ook weleens een dienstbode gehad, die stal de balletjes uit de soep en dat soort dingen. Er is van alles gebeurd. En in dat Noordeinde, dat is ook interessant, daar waren twee kappers, twee slagers; er waren twee cafés.

I-1: Maakte dat nog wat uit die kappers en slagers of ze gereformeerd waren of...

G: Nee, er waren twee kruideniers en twee bakkers, twee banketbakkers. Een lampenzaak, er was een drogisterij. Er waren twee drogisterijen.

I-1: Zo, wat een hoop winkels waren er allemaal.

G: Er was ook een papierzaak en er waren twee sigarenzaken. Dus al die mensen die verder dan het Noordeinde woonden. Laat ik maar zeggen: achter de Singels, die gingen allemaal door het Noordeinde naar de stad. De Morsstraat had ook zo'n functie. Misschien de Haarlemmerstraat ook. Nu is dat allemaal weg, maar, en iedereen had een boterham. Op een gegeven moment is dat minder geworden natuurlijk. Je ziet het bij veel steden zie je dat.

I-1: Ja, je kan het nog een beetje aan de huizen zien dat het winkel geweest is vroeger. Maar dat er zoveel waren op het Noordeinde...

G: De mensen woonden boven de zaak.

I-1: Jullie ook natuurlijk.

I-2: Moest u als kind ook weleens boodschappen doen?

G: Ja, ja. Ik moest mijn oom vaak helpen, die had een poelierderij, dan moest ik kippen en konijnen rondbrengen op de fiets en daar kreeg je niks voor. Je moest gewoon helpen. Verder ging ik vaak naar Zoeterwoude en ik speelde ook met kinderen. Je hebt opzij van het Noordeinde de [Oude] Varkenmarkt; daar had je een expeditiebedrijf van Brandt. Met dt. Ook zo leuk: een Duitse soldaat die gedeserteerd was, Fritz heette die, en die werkte daar. Die was gedeserteerd in de oorlog en die was bij de firma Brandt ondergedoken en daar opgenomen. En daarna werkte hij daar. Dat was heel leuk.

I-1: Die is gewoon in Nederland gebleven.

G: Je had ook nog op de Varkenmarkt een gebouw van de Marine; die heette Verificatie. Die maakten kijkers schoon. Die zijn naderhand naar de Maaldrift gegaan in Wassenaar. En die kwamen allemaal in de zaak bij mijn ouders. Dat was een drukke zaak.

I-2: En op de hoek van de Varkenmarkt en de, ik weet even niet hoe die straat heet [Groenhazengracht], zat toch ook op de hoek een heel ouderwets snoepwinkeltje? Mevrouw Brandt. Zat dat er toen ook al?

G: Ja, dat klopt, dat zat er toen ook al. Er zat een hele oude vrouw, tenminste in onze gedachten. Daar hingen allemaal snoepzakjes. Iedereen ging daar, je had op de hoek de Huishoudschool en we gingen daar dus snoep halen. De Groenhazengracht.

I-2: Oh, dat zat er toen dus ook al.

I-1: Want die Huishoudschool zit daar natuurlijk dichtbij.

G: Aan de andere kant, richting Huishoudschool, tweede huis, heeft Paul van Vliet gewoond. De cabaretier. Dat was natuurlijk veel later.

I-1: Die kwam niet bij jullie in de zaak?

G: Nee, dat was veel later.

I-1: Kwamen er misschien wel andere bekenden in de zaak misschien, buiten die hoogleraren?

G: De commandant van de koksschool. Dat was, ik kan nu niet meer op zijn naam komen [kolonel Wessels], maar het was een vriendelijke, autoritaire figuur. Ik weet niet meer hoe hij heette. Maar er is een keer een opstand geweest in Amsterdam, op de Dam, en die heeft hij in zijn eentje met een paar militairen neergeslagen. Nou, niet neergeslagen.

I-1: Dat was misschien met de Damslapers.

G: Nee, nee, veel eerder. Misschien '47, '48, '49, '50; zo in die buurt. Maar dat verhaal dat ging, dat weet ik niet precies meer. Dat hoorde je wel.

I-1: Want die koksschool, was die dan van het leger?

G: Ja, was van het leger, van de landmacht.

I-1: Was het in het Arsenaal of zo daarbij?

G: Nee, die zat dus in de Rembrandtstraat, waar nu dus de universiteit Oosterse talen is. Daar zat ie.

Ik ben zelf reserve-officier geweest en toen ging ik naar La Courtine en zo. In Frankrijk. En toen zat de koksschool daar ook. En die mensen van de koksschool die kende ik, want die mensen kwamen weer bij mijn ouders in de zaak. En het is heel gek. Ik werd in La Courtine rondgeleid door een chef van de keuken. En je kreeg als je daar was ontzettend goed eten: biefstuk en goed. En toen stond er in de Telegraaf: Nederlandse militairen krijgen slecht eten. Dat was flauwekul.

I-1: En jullie zaten elke dag aan de biefstuk.

G: En die chef slagerij was woedend daarover.

I-1: Maar goed, dat was niet echt Leids, maar je bent in het leger geweest. En dus in Frankrijk gezeten.

I-2: Nog even over de meisjes, dat vind ik altijd wel interessant.

I-1: Joke doet altijd de meisjes of de jongens.

G: Hoe ik mijn vrouw ontmoet heb, bijvoorbeeld. Ik heb een tijdje gehockeyd, maar ik hockeyde nog niet. Je had op de Zoeterwoudsesingel bij de Oud-Katholieke kerk had je sportvelden. En daar waren kennissen van mij aan het hockeyen en goed, ik ging daar ook even kijken en ik vond het wel leuk. "En, wil jij een keer die bal vangen?" "Ja, ik ga wel even in het goal staan"; dat vond ik wel leuk. Ik ben toen lid geworden van die club. Nu heet die club Roomburg. Toen heette het Siseo, dat was RK,

en Zuidwijck was Protestants. Die zijn [in 1971] samengegaan en toen is het Roomburg geworden. En op een gegeven moment zijn we daar bezig en toen kwamen er twee meisjes aanlopen. Er was er één, daar werd ik als daar werd ik door getroffen, laat ik het zo maar zeggen. En dat is Edith, nu mijn vrouw. Die was vriendin met haar buurvrouw, buurmeisje. Die heette Loes Zandvliet. Naderhand Olympisch zwemster [Loes (Pley-)Zandvliet van LGB (Leidse Golfbrekers) zou in 1956 naar de Olympische Spelen van Melbourne gaan, maar Nederland trok zich toen terug]. En nou ja, van het één kwam het ander. En dan hadden we weleens feestjes in de stad, dan bij die en dan bij die. Zo langzamerhand is dat aangekomen. Ik heb er een paar jaar gehockeyd. Ik ben nogal individueel. Ik heb nooit in het veld gestaan, ik ben alleen keeper geweest. Ik kende de regels niet. Ik moest alleen de bal tegenhouden.

I-1: Vrij simpel hé?

G: Ja, vrij simpel. Ja, ik kreeg een keer een bal tegen mijn hoofd en toen ben ik gestopt.

I-1: Oh ja, ze zijn wel hard hé, die hockeyballen?

G: Zo, en die maskers had je toen nog niet. Je had wel maskers, maar niet zoals nu.

I-1: Maar hoe oud was je toen ongeveer?

G: 16, 17.

I-2: Oh, zo jong. Hockeyde zij ook of kwam ze alleen maar kijken?

G: Ze kwam alleen maar kijken. En naderhand gingen we vaak met elkaar uit in de stad enzovoort.

I-2: Maar was, als je niet wilt antwoorden is dat ook goed hoor, was dat je eerste vriendinnetje ook?

G: Ja, ja.

I-2: Want we hebben ons weleens afgevraagd, hoe dat vroeger ging met seksuele voorlichting.

G: Die was er niet.

I-2: Die was er niet. Dan ben ik zo nieuwsgierig. Dan heb jij je vrouw leren kennen en op een gegeven moment een kusje, een aaitje, weet ik wat. Hoe was dat in die tijd dan voor jullie en voor haar?

G: Heel bescheiden. Ja, verder niks. Het is alleen gebeurd toen we getrouwd waren. Dat was toen helemaal niet. En op de één of andere manier bestond het ook niet. Tenminste, je hoorde weleens wat van gekke dingen, maar nee, dat was er gewoon niet. Het was heel bescheiden allemaal.

I-1: Het was allemaal keurig weg georganiseerd.

G: Ja. Je hoorde weleens een enkele keer dat iemand moest trouwen, in de stad. Dat was iets schandelijks. Ik heb weleens van bepaalde namen gehoord. Net als mensen die gescheiden waren. Op school was een leraar, die was gescheiden. Niemand wist het, maar iedereen wist het. En er werd niet over gesproken. Dat was een schande.

I-2: Maar goed, jullie wisten toch wel van de bloemetjes en de bijtjes?

G: Ja, natuurlijk.

I-2: Zocht je dat dan op in boekjes of hoorde je dat van vriendjes of vriendinnetjes?

G: Nou, dat kwam via, nou, wat er naar je toe kwam. Er waren wel boekjes. En in militaire dienst was er wel voorlichting. En op de middelbare school in de vijfde klas ging je naar een retraite. In

Noordwijkerhout had je een retraitshuis en daar had je. Daar werd je voorgelicht en dan kwam er een arts en die vertelde. Niet op een leuke manier, maar heel technisch. En dan dacht je: nou, zo zal het wel zijn. En er waren paters die speciaal langs retraitshuizen gingen, die niks anders deden. Die waren wel vlot hoor, die konden wel ...

I-1: Maar ging je dan met de klas op de fiets naar Noordwijkerhout naar dat retraitshuis om dan daar voorlichting te krijgen en dan weer terug naar school?

G: Nee, daar bleef je drie dagen.

I-1: Oh, dan was je echt op retraite?

G: Dan was je echt op retraite. 's Morgens naar de mis en dan, 's nachts was er natuurlijk gelazer. En er waren altijd lui die jenever bij zich hadden en dan was het een uur of één. Er waren natuurlijk lui die flink tekeer gingen.

I-1: Toen was je ongeveer 17 jaar, denk ik?

G: Ja, 18 jaar. En dan kwam er zo'n pater of zo'n broeder van dat tehuis en allemaal onder de dekens, dan was er niks aan de hand. En als die pater weg was, er waren er wel een paar die over hun theewater. Maar de volgende morgen moest je wel weer netjes in de mis zitten en dan zingen: Kyrie, Gloria en Credo.

I-1: U heeft wel geloof ik gelachen daar hé?

G: Ja, wel gelachen daar.

I-1: Soort schoolkamp.

G: Hoewel het wel netjes was. Ik heb nog foto's, want er werden hele nette foto's gemaakt. Dan stond je allemaal met pak, jasje en stropdas en zo'n pater ernaast. Verder was het wel heel gezellig. Maar voorlichting op de middelbare school... Dit was het enige; er werd niet over gesproken.

I-2: Maar goed, je had wel iets van voorlichting gehad voordat je...

G: En in militaire dienst was het ook wel.

I-2: Dus je was niet helemaal blue.

G: Nee, natuurlijk niet.

I-1: Maar in militaire dienst was het ook om geslachtsziektes te voorkomen, neem ik aan. Dat was natuurlijk lijfsbehoud voor de...

G: Ik ben op de school van reserve-officieren geweest en toen hebben we in Neerijnen, daar had je een medische dienst. Daar zijn we een week geweest en daar kreeg je voorlichting over de meest verschrikkelijke ziekten.

I-1: Nou, je wilde niet meer.

G: Nee, nee. En je moest weten van infectieziekten [], wat je moest doen, en slangenbeten. Maar ook huidziekten, hygiëne gewoon.

I-1: En na die militaire dienstdienst, ben je toen gaan studeren? Van de middelbare school ging je zo het leger in?

G: Ja, ik heb nog drie maanden gewerkt bij de Rotogravure, waar ik net over had, als corrector bij de afdeling waar de Libelle en de Margriet gemaakt werden en nog een paar van die dingetjes gemaakt werden. Spelfouten eruit halen. En er zaten drie mensen, die waren heel goed in Nederlands. Er was er één, die maakte altijd promoties klaar voor studenten en voor hoogleraren. Ja, die waren zeer ontwikkeld. Nou, toen ben ik in dienst gegaan en ik dacht: nou, dat is toch wel aardig, dat leger, misschien wil ik wel naar de KMA toe. Ik durfde niet meteen naar de KNM. Ik dacht: laat ik het eerst maar even aankijken. Toen ging ik naar de school voor reserve-officieren; in Ermelo is dat. Dat duurt acht maanden, die opleiding.

I-1: Dat was na je gewone dienstdienst, denk ik.

G: Nee, gelijk al; dat duurde dus 21 maanden. Soldaten moesten tot de rang van soldaat 18 maanden en wij 21 maanden. En toen heb ik drie maanden bijgetekend, want ik moest wachten tot ik ging studeren in september, oktober. Toen dacht ik: ja, ik kan naar de KMA gaan; wil je dat nog? Je kon één jaar overslaan, dan kwam je in het tweede jaar. Dan hoefde je niet vier, maar drie jaar of zoiets. Maar ik was eigenlijk wat teleurgesteld in de niveau van officieren, laat ik zo zeggen.

I-2: In welk opzicht?

G: In welk opzicht? Beetje ja, de gesprekken wat éénzijdig.

I-1: Het intelligentie viel tegen?

G: Ja, nou, dat is heel netjes uitgedrukt, heel netjes uitgedrukt; dank u wel. Toen dacht ik: nee, dat doe ik niet. Ik ga òf geschiedenis òf talen studeren. Gezien mijn belangstelling voor de Tweede Wereldoorlog en Europa toen ben ik Duits gaan studeren.

I-1: Waarom geen geschiedenis?

G: Dat weet ik niet meer. En toen had je MO-opleidingen; die had je op de Haagse school voor taal en letterkunde. Maar voor het eerste was er een tekort aan leraren. En toen kwam Utrecht, Groningen en Amsterdam hadden een MO opleiding talen. Frans, Duits, Engels MO. En dat heette universitaire MO. Dat waren dezelfde colleges als doctoraal studenten, alleen je had, je had je MO-A plus MO-B.

I-1: En waar stond dat voor?

G: Middelbare akte. Als je MO-A had mocht je lesgeven tot en met de derde klas en MO-B dan ben je volledig bevoegd. Het was handig dat ik de derde gymnasium had gehad; dan kon je, dan kon je door naar Latijn en Grieks, woordafleidingen enzovoort, en dat kon je makkelijk. En ik heb dat met veel plezier gedaan. Ja, het was niet zo goed georganiseerd daar in Amsterdam, maar ik vond het altijd wel gezellig. Ik ben geen lid geworden van een studentenvereniging, want ik dacht: als ik dat ga doen, duurt het nog langer. [G. behaalde aan de Gemeentelijke Universiteit op 22-6-1962 M.O.-A Duits en op 26-6-1964 M.O.-B Duits]

I-1: Je bleef thuis wonen en ging met de trein naar Amsterdam?

G: Ja, het eerste jaar. Ik heb vier jaar in Amsterdam gewoond op de Admiraal De Ruyterweg. Dat was wel leuk in Amsterdam, want er was natuurlijk altijd wel iets.

I-2: Maar toen had je al verkering met Edith; hoe vond zij dat dat je in Amsterdam woonde? Want zij woonde hier. Zagen jullie elkaar in het weekend alleen?

G: Ja, in het weekend alleen. En dat was, haar vader [Herman Rooyakkers, geb. Oegstgeest 8-6-1893] had een slagerij op de Hogewoerd [nr. 98]. Haar moeder is overleden toen zij twaalf jaar was

[Charlotte Frieda Staperfeld, geb. Osnabrück 3-4-1894, overleed Osnabrück 14-4-1950, 56 jaar oud; getrouwd Osnabrück 4-10-1926; dochter Edith geboren 10-9-1937].

I-2: Toch niet Koekenbier?

G: Nee, Koekenbier dat zijn de anderen. Met één van die meisjes heb ik ook weleens achteraan gelopen.

I-2: Zie je, er komt steeds meer naar boven. Alleen maar achteraan gelopen.

G: Ja, het waren leuke meiden van Koekenbier. Op de Hogewoerd waren wel vier, vijf slagers; onvoorstelbaar. En die hadden allemaal een boterham, omdat al die mensen van buiten naar die stad kwamen. De stad had een centrale functie.

I-1: Maar u koos voor Duits. Was dat na de oorlog niet een beetje een ongeliefde taal?

G: Ja, het was niet zo in de belangstelling en je hoorde nog weleens misplaatste grappen. Maar het kwam ook zo dat Edith had een Duitse moeder en die is voor de oorlog als dienstmeisje hier gekomen. En Edith haar vader die was getrouwd, zijn eerste vrouw is overleden met het kind erbij. Dat was erg triest. En toen naderhand heeft hij die Duitse vrouw ontmoet en dat heeft heel lang geduurd en ineens kwam er een kind. Dus haar moeder was al wat ouder, want haar moeder was van 1897 of zo iets. En Edith was twaalf jaar en toen heeft haar moeder een hersenbloeding gekregen. En die moest na de oorlog, is ie naar Duitsland gegaan, naar haar zussen. En toen die moeder overleed, heeft waarschijnlijk nog een hersenbloeding gekregen, mocht zij niet naar de begrafenis van haar moeder. Dat hoorde niet; daar mochten geen kinderen bij. Terwijl ze al twaalf jaar was. Tegenwoordig is het een hele andere benadering.

I-2: Is niet te vergelijken...

G: Nee, is niet vergelijkbaar. Je moet het allemaal zien in de context. Zij ging vaak na de oorlog naar Duitsland. En ook in de oorlog met koffie en met alle mogelijke dingen die ze verborg. Een meisje van dertien, veertien jaar werd niet gecontroleerd. Dan ging ze dus in haar eentje met de trein naar Duitsland.

I-1: Je hebt het nu toch niet over je vrouw?

G: Ja, ja.

I-1: Oh ja? Na de oorlog met de trein naar Duitsland. Maar ja, in Duitsland was de situatie nog veel slechter.

G: Die tantes van haar, dat waren drie tantes; daar logeerde zij. Zij hadden een groot huis in Osnabrück en dat huis is gebombardeerd. Dat huis waar acht families in woonden en ze hadden een molkerij [Molkerei] gehad, een soort melkzaak, en ze hadden een kolenzaak. De laatste maand van de oorlog door Engelsen gebombardeerd. Die tante, die had een man en die is gesneuveld in Stalingrad. Dus alle verhalen uit de eerste hand. We gingen er vaak heen. We waren toen een jaar of 19 en toen moest ik nog gaan studeren. Ik moest nog in militaire dienst en toen mocht ik van school een dag vrij, want in Bentheim trouwde een neef van Edith en daar hebben we de Duitse bruiloft meegemaakt. Toen mocht ik mee; dat vond ik heel bijzonder.

I-1: Dat was net na de oorlog, in 1950 of zo?

G: In 1958. Dat was heel bijzonder. Met de trein; het was een wereldreis.

I-1: Toen studeerde je net Duits, denk ik.

G: Nee, net niet. Ik moest nog in militaire dienst; daar ben ik twee jaar geweest. En dan ging ik Duits studeren, vijf jaar.

I-1: Vijf jaar duurde die opleiding?

G: Ja, vijf jaar, maar de meesten hebben er zes, zeven, acht jaar over gedaan. Het kon in vijf jaar en ik weet wel, het was een kans, ze wilden meer mensen voor de klas hebben. Er waren 30 man die de opleiding gingen volgen en we slaagden MO-A met z'n twaalfen. Er waren er 18 weg.

I-1: Dat was een slachting.

G: Ja, het was ook een hele moeilijke opleiding.

I-1: Was er gelijk werk na die vijf jaar studie? Hoe waren de arbeidskansen?

G: Ja, ik kon overal terecht. Ik werd opgebeld gewoon, waar kan je terecht. En ook zoiets met die studie: we gingen door met z'n twaalfen voor MO-B, er slaagden er vijf! Eigenlijk van de kant van de universiteit niet zo fris allemaal; dat rendement is natuurlijk heel slecht. Ze hadden daar, de organisatie was ook niet zo geweldig. Ik heb een keer tentamens moeten doen in Utrecht omdat er geen docent was. Ik dacht: dat gaat fout. Ik zei: "Kan ik geen tentamen elders doen?" Ja, dat mocht.

Dus ik ging naar Utrecht, naar een andere prof. Professor Huisman heette hij, een hele aardige man, en daar kon ik dus, ja. En het is misschien met de oorlog wel interessant. Je hebt, in Amsterdam had je Jan van Dam. Bij het NIOD weten ze precies. Jan van Dam was namelijk minister van Binnenlandse Zaken [=secretaris-generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming] tijdens de oorlog. En die was hoogleraar Duits en die zou naar Harvard gaan en toen kwam de oorlog en toen heeft iemand van de universiteit gezegd: "Jan, dat kan je wel doen". Toen heeft hij zich gemeld en toen is hij minister van Binnenlandse Zaken geweest. Tijdens het Duitse bewind.

I-1: In Londen?

G: Nee, hier. In Nederland. Jan van Dam. Kijk maar in het boek van De Jong; als je kijkt dan zie je allemaal nare dingen.

I-1: Hij werkte op het Ministerie van Onderwijs?

G: Hij heeft ook meegewerkt aan, op een gegeven moment de gedichten van Heinrich..[]. stond er in de Duitse leerboeken, Dichter onbekannt. Hij heeft nog meer dingen. Wat wil nou? Dus ik studeerde in Amsterdam en [] dan moest je vertalingen maken: van Nederlands Duits, Duits Nederlands, 30 regels; behoorlijk pittig natuurlijk. En toen zei iemand: "Er is hier in Amsterdam iemand die geeft cursussen Duits en voor vertalingen en voor Middelhoog Duits en [Oud-Germaanse filologie?]Duits bij Van Dam. Ik kende die hele Van Dam niet. Ik naar de Stadionweg; daar woonde hij ergens, een mooi huis. Statige heer, pak met vest, een horlogeketting, studiekamer, nou ja. Die lessen waren twaalf vijftig per uur.

I-1: Pittig.

G: Ja, dat was pittig. Maar mijn vader wilde dat betalen, want ik zei: "Ja, dat is wel nodig", want op de universiteit vertaalden ze maar vier regels. Dat werd helemaal uitgeplozen. Daar leerde je natuurlijk niks van. Het is natuurlijk wel leuk en wetenschappelijk interessant, maar je moet oefenen. Dan gooide ik een dag van tevoren bij hem twee vertalingen, vertalingen Nederlands-Duits en een vertaling Duits-Nederlands. En dan kwam ik daar en dan had hij het nagekeken en dan had hij. Hij had ook een B-opleiding thuis op zaterdagmiddag en dat werd door het ministerie nog gesubsidieerd.

Dus er werd vanuit Den Haag nog een hand boven zijn hoofd gehouden. Maar hij heeft nog na de oorlog heeft hij nog twee, drie jaar gezeten.[in 1948 veroordeeld tot zeven jaar gevangenis, maar in 1949 vrijgelaten]

I-1: Als collaboratie?

G: Als collaboratie. En voor de oorlog was hij reserve-officier. Hij heeft bij de Grebbeberg tegen de Duitsers gevochten. Hij heeft gewoon een verkeerde stap gemaakt. Dat is niet goed te praten, maar dat wist ik helemaal niet. Tot een gegeven moment, ik was al afgestudeerd daar, toen kreeg ik een uitnodiging van een aantal mensen die bij hem de cursus gevolgd hadden. In Hotel Vreeland aan de Vecht, welbekend.

I-1: Welbekend.

G: Daar was een bijeenkomst, want hij was 80 jaar en daar zou een [Festschrift?] aangeboden worden enzovoort en O.K. Ik ga er maar heen, want ik heb veel aan die man te danken. Ik heb Middelhoog Duits bij die man gedaan, oud [] Duits; ik had zijn boeken. Hij was wel een autoriteit. Alleen, hij mocht geen colleges meer geven. Nou, wat doet hij nou? Er is een receptie, een drankje en een hapje, een volle zaal en Jan van Dam houdt nog een toespraak en dat was heel dom van hem. Wat zegt hij in die toespraak? "Dames en heren, als u maar weet, ik was niet fout". Dus de tragedie van dat moment; dat moet je nooit zeggen. Dat was dus heel erg dom van hem. Naderhand is hij overleden. Maar dat was dom. Hij heeft gewoon hele verkeerde stappen gezet. Ja, natuurlijk. [geboren 3-10-1896, dus 80 jaar in 1976; het Festschrift aangeboden 1977; overleden 30-10-1979]

I-1: U slaagde voor dat examen en dat begon met een baan weer op de school waar u zat als kind?

G: Ja, een jaar later. Ik had een baan op het Rijnlands Lyceum in Oegstgeest. Die stond dus bij het molentje; nu zitten ze achter de Willibrorduskerk, dat gebouw daar. Dat waren een paar houten gebouwtjes en op een gegeven moment werd ik opgebeld door die pater, rector van het Bonaventura, pater [P.A.M., pater Walter] Geurts. De boeddha genoemd. Die zei: "We zoeken iemand voor de avondschool", de Leidse avond-HBS bestond. En die hadden ruimte in de oude Meelfabriek. "Zou je daar les kunnen geven, want ze zitten om iemand verlegen". Dus toen heb ik daar les gegeven. Dus ik had een baan op het Rijnlands Lyceum, 19 lessen, en ik had die avondschool. Een jaar daarop werd ik gevraagd op de Bonaventura. Toen had ik drie banen. Op een gegeven moment ben ik vier jaar gebleven op het Rijnlands en toen ging mijn oude leraar Duits ging weg en toen dacht ik: dat is mijn kans. Toen had ik een volledige baan. Die avondschool heb ik nog 20 jaar gedaan. Dat heette de Leidse avond-HBS. Naderhand is dat Boerhaave geworden. Daar heb ik 20 jaar lesgegeven, twee avonden in de week. En daarnaast zat ik nog in het bestuur op de Braassem in de zeilclub en ik zat in de jagersvereniging. Ik deed nogal wat.

I-1: En hoe was de cultuur op het Bona toen je daar binnenkwam als docent? Was dat nog een beetje hetzelfde?

G: Nou, aanvankelijk was het nog wat patriarchisch. Je kwam binnen en dan mocht je op die plaats gaan zitten en niet daar en daar. Want daar zaten altijd de leraar Engels en de leraar Wiskunde in die lerarenkamer, maar zo langzamerhand werd dat iets losser.

I-1: Wat losser. En hoe merkte je in de jaren '60 en zeg maar de secularisatie, zeg maar, dat. Heb je natuurlijk volledig meegemaakt op die school?

G: Ja, je had bijvoorbeeld priesters die natuurlijk met iets verlichte ideeën kwamen. Bijvoorbeeld over de consternatie [consecratie?] over de werkelijke tegenwoordigheid van het lichaam van Jezus

Christus. En dan zei één pater: "Ja, dat moet je symbolisch zien". En een ander zei: "Ben je nou helemaal bedonderd, wat denk je wel. Dat is enzovoort". Dat soort dingen speelde.

I-1: Veel geloofsstrijd, zal ik maar zeggen.

G: Ja, een beetje geloofsstrijd. Men was wat losser. Maar de sfeer, ik weet wel, een vriend van ons werd daar rector; er waren dan vaak ouders die op een ouderavond vroegen: "Waarin onderscheidt deze katholieke school zich nou van de andere? Wat is nou het katholieke karakter?" Dan antwoordde hij altijd: "Dat is de manier hoe we met elkaar omgaan". Dat is natuurlijk heel handig.

I-2: Dat kan natuurlijk heel breed ingevuld worden.

G: Goed, het is natuurlijk zo: je moet je medemens zien staan. En ik moet zeggen: die paters Franciscanen deden ook heel veel goed. Als kinderen bijvoorbeeld niet mee konden met een kamp of wat dan ook, dan werd dat betaald. Er was altijd een achterdeurtje. Ja, wat dat betreft...

I-1: U heeft waarschijnlijk ook meegemaakt dat die paters het pand verlieten. Want op een gegeven moment zijn die paters uit de school gegaan en toen werd het gewoon een reguliere openbare school.

G: Ja, het oude gebouw werd aangebouwd in 19.., even kijken hoor. Zeg maar, in 1955 werd er een gebouw bijgezet, dat kan je nog zien, als je met je neus ervoor staat, aan de rechterkant. Toen werd de school iets groter en aan de bovenkant werd er een zaal bijgezet. Zo langzamerhand, er werden ook mensen aangenomen die niet katholiek waren. Dat was vroeger ondenkbaar, maar als je het maar ondersteunde en niet er tegen in ging. Ik herinner me wel dat die rector, na pater Overeem [A.P.Th. Overeem, pater Paul(us), rector 1967-1980; zijn opvolger was rector Pleij], die had er altijd een hekel aan als er studenten uit Nijmegen waren. Want studenten uit Nijmegen vond hij te links. Toen had je in Nijmegen had je een beetje linkse kringen.

I-1: Van Van der Waal?

G: Uit Amsterdam. En ik kwam uit Amsterdam. Dan zei die altijd: "Ja, ik moet een beetje oppassen".

I-1: Geen linkse spraak in de lerarenkamer!

G: We hebben een keer een godsdienstleraar gehad en dan kon je door de muren horen, die was zo marxistisch als de pest. En die werd uiteindelijk ook ontslagen. Hij mag het wel noemen, maar hij moet geen propaganda maken.

I-1: Nee, nee. Dat gaf waarschijnlijk wel wat spanning op school?

G: Ja, onder collega's. Maar dat was achter de schermen hoor, hoorde je dat. Je hoorde niet alles natuurlijk hé.

I-1: Heb je gemerkt hoe de leerlingen veranderden? Waren ze opstandiger geworden?

G: Nee. Het was natuurlijk zo dat de Mariënpoelschool had leerlingen uit Oegstgeest, uit Leiden, maar ook heel veel uit de polder, de dorpen. En de kinderen uit de dorpen moesten naar school fietsen en moesten weer terug fietsen. Dat was karaktervormend. In tegenwind. Die komen nooit te laat. Diegenen die het dichtst bij school woonden, die komen te laat. En de kinderen van buiten hadden vaak ook hele goede resultaten.

I-1: Die waren meer gedreven, hadden meer motivatie?

G: Er was een meisje uit Aarlanderveen, nee, Nieuwveen. Nou, Nieuwveen ligt vrij in de polder. Ik weet nog goed, dat meisje heette Annie van Veen en die had als cijfers op het VWO allemaal negens. Het ging allemaal makkelijk. Dan zei ik: "Je moet gaan studeren hoor". Nou ja, het was een heel eenvoudig milieu. Dat deden wij wel om mensen dan aan te raden: denk erom dat je dat doet, verknoei je talenten niet. We hebben ook nog eens iets gekregen gehad. In Roelofarendsveen was een jongen die zat op Gymnasium drie of vier en die vader had in de tuin, die vader was timmerman, daar speciaal een huisje gebouwd. Dan kon hij daar zijn huiswerk maken. Die ouders vonden het mooi dat die jongen op het Gymnasium zat. En de conrector had die mensen bezocht om de volgende reden: die jongen wilde van school af. Maar er was niets aan de hand; hij had hoge cijfers. Maar die jongen had in de Veen allemaal vrienden die op de Ambachtsschool zaten.

I-1: Hij had geen aansluiting.

G: Geen aansluiting. En hij zei: "Ik raak mijn vrienden kwijt". Uiteindelijk is hij weggegaan. Heel triest. Misschien is het naderhand nog goedgekomen. En ik weet, die conrector is thuis geweest; er werd over gesproken. Ik ging nog weleens vogels fotograferen in, waar nu die nieuwe wijken zijn, achter de Haagweg. Daar had je ook een tuinder en ik ging scholeksters fotograferen, die zaten tussen de andijvie en die tuinder zegt tegen mij: "U bent toch meester?" "Ja, ik geef daar en daar les". Oh nou, gelazer. "Mijn zoon zit op de HTS, kan goed leren, maar ik vind het maar niks. Hij komt met ideeën thuis, daar hebben wij niks aan". Dat soort dingen.

I-2: Ja, die gaan boven hun ouders groeien, zeg maar.

G: Dat gaf natuurlijk spanningen. Maar verder heb ik het altijd ontzettend naar mijn zin gehad, tot de laatste dag toe. De laatste jaren, ik heb nooit met ordeproblemen last gehad. Alleen die ene jongen wat ik gezegd heb in het voorgesprek. Verder nooit. Maar dat er van af, je moet je niet in een rol plaatsen. Je moet zoals je bent je voordoen. Zo gauw je je een zekere statuur gaat aanpraten of gezag, dan is het weg. Dat werkt door.

I-1: Heb je nooit last gehad van leerlingen die Nazi-grappen gingen maken of zo?

G: Nee, nooit. Als je zelf maar kritisch bent en de dingen laten zien zoals het was.

I-1: Mooie afsluiting.

I-2: Heeft u eventueel nog foto's, dan horen wij dat graag!